

УДК 271.2-36:929 Петар Коришки, свети
821.163.1.09-94 Теодосије Хиландарац
27-29"12/13"

DOI: 10.46793/sabornost23.113S
Оригинални научни рад

Јована Савић*

Хришћански културни центар др Радован Биговић, Београд

Житије Светог Петра Коришког — историја испитивања душе

Abstract: У раду се испитује *Житије Светиої Пейтра Коришкої*, Теодосија Хиландарца, указује се на утицај византијске хагиографске књижевности, кроз поређење са *Житијем Светиої Антонија*, али и на посебности и јединствености овог житија. У уводу се кратко образлажу историјске и политичке околности у којима је ово житије настало. У наставку рада говори се о напуштању породице као једне од главних ометајућих фактора за подвизавање и скреће се пажња на једнообразна тумачења халуцинација којима су подвижници изложени. Испитују се и подвижнички напори при чему је акценат стављен на сукоб са змијом, а потом се износи и виђење Петра Коришког као средњовековног Јова. На крају се сагледава страдање и значај тога страдања за обожење подвижника.

Key words: житије, Теодосије, Свети Петар Коришки, Атанасије Александријски, Свети Антоније, пустиња, подвижник.

1. Увод

Теодосије Хиландарац, велики познавалац византијске књижевности, творац је по много чему посебног и јединственог житија у српској хагиографској књижевности. *Житије Светиої Пейтра Коришкої* прво је пустињачко житије у нас, а јединствено је и по томе што њиме почиње историја испитивања душе (Бојовић, 2004, стр. 121). Пажљиво бирајући мотиве, мајсторски градећи психолошке конфликте унутар главног јунака и вешто осликавајући атмосферу у којој се одвија тиховање, Теодосије је овим житијем умногоме обогатио књижевно наслеђе српског средњег века.

Новија истраживања указују на то да је средњовековна Србија представљала неизоставни део византијског културног круга, што се може видети и кроз владарску идеологију, визуелну културу и књижевност. Стога је утицај византијске књижевности уочљив и у поменутом Теодосијевом

* saviccjovana96@gmail.com

житију. Важно је напоменути и политичке околности у којима Теодосије ствара ово дело. Написано је у време владавине краља Стефана Уроша II Милутина (1282–1321), владара који је отпочео значајна освајања византијских територија, а Петар Коришки је анахорета у периоду када је Српска православна црква добила аутокефалност.¹

Несагледив је Теодосијев допринос неговању и учвршћивању култова Светог Симеона и Саве, родоначелника средњовековне српске земље и православне српске цркве, те ће тако његова хагиографска књижевност постати слика чврсте повезаности у којој се међусобно објашњавају политика, вера, уметност и књижевност (Трифунѳовић, 2009, стр. 165).

Иако је написао само два житија, *Житије Свѣтої Саве* умногоме се разликује од *Житија Свѣтої Пейтра Коришкої*, пре свега по томе што Петар није део националног култа, нити личност црквене управе, што свакако не умањује сложеност овог житија, напротив, чини га изузетно комплексним за тумачење.

Топос пустињаства уочљив је и у византијској хагиографској књижевности, те ће нам за подробнију анализу ове појаве послужити *Житије Свѣтої Анѳонија*, Атанасија Александријског. Сличности међу описима живота, мучеништва, предела за тиховање и кушања бесова, не треба да буду изненађујуће, с обзиром на то да су једнаки подвизи светаца путевима традиције ушли у поетику житија. У овом раду, циљ нам је да управо те сличности истакнемо, али и да укажемо на извесна одступања од византијске хагиографије у Теодосијевом делу.

2. Човеку ће његови укућани бити непријатељи²

Већ на самом почетку, сагледајући предговор *Житија Свѣтої Пейтра Коришкої* и *Житија Свѣтої Анѳонија*, уочавамо сличност — хагиографи истичу како су недовољно мудри да изрекну достојне речи о великим светитељима, али се ипак усуђују на тај корак како би читаоце подстакли на добра и богољубива дела, те наглашавају васпитну улогу житија: „Оставити последњим нараштајима житија светих и њихове изванредне и доброљубиве подвиге — добро је, и веома корисно и згодно: на добро надметање доброљубиве душе, када се о томе чита, ревношћу за добродетељ подстиче, исто као и љубитељи ратова оно што се незнабожачким нађе написано о мужаству неких јунака у древним ратовима, сада о томе радо читају, и оданде се уче да буду усрдни, искусни и неустрашиви у боју против непријатеља” (Теодосије, 1988, стр. 266).

У оба житија истакнута је изузетна скромност главних јунака, рођени су у благочастивим и имућним хришћанским породицама, од детињства

¹ Уп. Станковић, 2022.

² Лк 12, 36.

кротки, тихе нарави, невољни за дружења са вршњацима и заинтересовани само за дом Господњи.

Карактеристична је и посвећеност породици и љубав према родитељима која представља главну прекретницу на путу ка обожењу. Циљ је да љубав према Господу постане већа од породичне везаности: „Немојте да мислите да сам дошао да на земљу донесем мир. Нисам дошао да донесем мир, него мач. Дошао сам да окренем човека против његовог оца, кћер против мајке, снаху против свекрве. Човеку ће његови укућани бити непријатељи. Ко оца или мајку воли више него мене, није ме достојан. Ко сина или кћер воли више него мене, није ме достојан”³ (Мт 10, 34–37).

Упечатљиво је оклевање Петрово, испрва се сажалио над мајком након очеве смрти, повинујући се у страху. Међутим, када и мајка умре, Петар сав иметак дели сиромашнима и одлази у пустињу. Остала му је само сестра, те га је та присна заједница са њом ометала, посве му је и постала напорна, као какав терет који је морао да носи са собом: „И пошто му дојади, уставши једном побеже” (Теодосије, 1988, стр. 269).

Оклевање главног јунака уочава се и у *Житију Свјој Анџонија*, али оно није повезано са бригом о ближњима, већ са иметком који му је остао од предака. Он најпре оставља део свог иметка за сестру, међутим, то оклевање неће дуго трајати, те ће се убрзо одрећи и сестриног дела и поверити је верним девицама (Атанасије, 2014, стр. 78).

Занимљива је улога жене у овим житијима, пре свега улога сестре, у оба случаја представљена је као један од главних ометајућих фактора за потпуно самовање, те због тога мора бити изостављена из живота монаха.⁴ И управо је сестру било најтеже оставити због њеног туговања и инсистирања да остане са подвижником, те да га следи у пустињи. Сестрин лик ће бесови употребити и прерушити се у њу, како би психолошким притиском и изазивањем гриже савести покушали да ослабе духовну снагу подвижника: „Брате, брате, по имену га зовући, ’изађи господине брате, изађи и прими ме у пештеру, да ме звери не поједу. Тебе једног уместо родитеља имаћаш, и с тобом, све напустивши, поћох, а ти ме саму оставио јеси. Гле, колико времена по горама тражећи те лутам, од глади и плача изнемогла пропадам, а ти живиш не дринући се за мене као да сам туђа. Ти, каменосрдни немилостивче, зар да се не смилујеш на сузе моје? Хоће ли те примити Господ што си ме оставио?” (Теодосије, 1988, стр. 273).

³ Овај библијски цитат Теодосије наводи и у *Житију Свјој Саве* (Теодосије, 1988, стр. 125).

⁴ Поимање жене на начин где је она препрека за духовни живот, или посве изазивач сукоба и склона супротности хуманим начелима јавља се и у потоњим житијима, нпр. Григорије Цамблак у делу *Живот краља Стефана Дечанског*, с почетка XV века, пише да Симонида *јодиче оца на ослейљење њвороднога сина* (Цамблак, 1936, стр. 5). У *Житију Свјој Пейра Коришког* жена је свакако и алузија на Еву и првобитни грех.

Дакле, подвижници су морали напустити своје укућане, не само да би се потпуно осамили, већ је тиме њихова љубав према Господу надјачала љубав према свакоме кога су оставили за собом.

3. Психологија и(или) лукавство бесова

Свети Антоније Велики помиње се као оснивач анахоретског монаштва, те је отуда и јасно зашто се у потоњим житијима баш пустиње, планине и пештере истичу као простор подобан за монашко осамљивање и самовољно одвајање од света. Издвајање у пустињи због поста и духовног раста, карактеристично је за прве монахе у Египту, Сирији и Палестини. Суштински, животи пустиножитеља и њихово подвизавање у пустињи опонашају Христов живот у пустињи, и на тај начин они се уподобљавају самом Христу. Суочавајући се са бесовима и демонским искушењима они, као и Христос, тријумфују над злом управо путем вере у Божјег сина.

Пустиње не треба сагледавати као место које је посве напуштено, изоловано, већ као веома погодно тле за присуство демонских сила које непрекидно кушају монахе, испитују границе њихове преданости Господу, наводе их на преиспитивање сопствених поступака и размишљања. Уочљива је изузетно велика перфидност и несагледиво лукавство злих сила, које неки аутори тумаче као запитаност монаха да ли је борба са њима реалност или халуцинација (Ђупић, 2020, стр. 76). Поједини аутори превласт дају управо халуцинацијама, привиђењима и психолошким истраживањима, те негирају стварно присуство бесова. Но, да ли то онда значи да се Петру заиста указао и архистратиг Михаило, или је и то део приказе и халуцинације услед строгог поста? Чини се да ауторка Јелена Стојановић Ђорђевић (1986) у предговору *Старе српске књижевности* користи јако селективан метод и потврђује унапред донете закључке, а Теодосијево *Житије Светиої Петра Коришкої* изузетно је комплексно и потребно је анализирати га као поентилистичко уметничко дело. Ауторка присуство бесова, њихово обраћање Петру, те и физичке насртаје, оправдава Петровом глађу, а покриће за овакву тврдњу тражи у психологији: „У случају Петра Коришког не треба испуштати из вида чињеницу да се маштарије јављају гладном човеку и да су плод халуцинације глади. Психологији је то на доказаним примерима познато” (Стојановић-Ђорђевић, 1986, стр. 13).

Позивањем искључиво на сам термин „психологија”, тражењем аргумената управо у једнообразним психолошким анализама, без темељног мултиперспективног приступа и без сагледавања житија у целости као изванредног хагиографског дела, ризикујемо робовању једној оскудној интерпретацији, као горепоменута ауторка. Уколико се осврнемо на питање религије у савременој психологији, пронаћи ћемо мноштва интерпретација, међу којима се издвајају — аналитичка, коју нуди Карл Густав

Јунг у својој књизи *Одговор Јову*, као и Фројдова, који религију сагледа као врсту колективне опсесивне неурозе.⁵

На опрезност данашњих тумача, да се не западне у чисто психологизирање и у формално преношење општих истина, указује и Владета Јеротић (1984), те износи изузетно значајно запажање и један од потенцијалних одговора на питање које смо поставили: Да ли се Петру указује и архистратиг Михаило? Како и сам аутор истиче, медицинској логици било би најједноставније да Петра, као изнемоглог и глађу мореног човека у дубини пустиње, окарактерише као душевно болесног, а саму појаву архистратига Михаила као производ сумануте жеље и халуцинације (Јеротић, 1984, стр. 48–49). Уколико и посматрамо сва догађања којима је Петар изложен као халуцинације, да ли то искључује присуство бесова који га нагоне на таква акустична и визуелна привиђења? Одговор проналазимо у самом житију, када бесови услед велике Петрове одлучности почињу све јаросније да га море искушењима: „Стога и много прелукави бес са својим умишљајима због њега тужаше и веома се гневом распаљиваше и снагу његову од ћутања и молитве искаше разорити свакаквим варкама и застрашујућим маштаријама” (Теодосије, 1988, стр. 275).

Закључујемо да Петар јесте био изложен халуцинацијама, али оне нису продукт душевне оболелости, већ присуства бесова, а тај податак свакако не смемо изоставити.

Када је реч о *Житију Свѣтој Антонија*, у њему нема дилеме да су све акустичне и визуелне приказе произвели бесови, те огромну буку чују и Антонијеви познаници: „Кад би дошли његови познаници, обично би проводили дане и ноћи напољу, јер им није дозвољавао да уђу. Чули би галаму, као да је унутра била силна гужва, ломљаву, као и јауке: 'Иди од овога што је наше! Шта уопште и радиш у пустињи? Не можеш ти истрпјети наш напад!' Тако су испрва ови споља мислили да су унутра неки људи са којима се бије. Али када су провирили кроз рупу, видјели су да тамо нема никога. И зато су били уплашени, схвативши да су тамо демони, и звали су Антонија” (Атанасије, 2014, стр. 99).

Атанасије Александријски врло експлицитно указује на присуство бесова, а ова тврдња се може поткрепити чињеницом да буку не чује само Антоније, већ и други који би се приближили његовом пребивалишту.

Психологија нам многоме помаже као алат у истраживању овако комплексних дела, али она се не могу у целовитости сагледати само кроз призму психоанализе и психоаналитичара.

⁵ О Јунговој аналитичкој интерпретацији биће речи у наставку рада.

4. Подвижнички напори — змија

Као што смо већ напоменули, *Житије Свѣтої Пейтра Коришкої* ставља акценат управо на кушања нечастивог, и то чини градацијски, почевши најпре од присуства змије испод стене на којој Петар пребива, па све до физичких мучења које му приређују бесови у виду гавранова, мноштва војника или звери (Теодосије, 1988, стр. 276).

Усложњавање и све јаче искушавање Петра од стране демона умногоне подсећа на градацију пречага и степена монашких искушења у *Лествици*, Јована Лествичника, те монах са сваком пређеном духовном препреком, као једном савладаном пречагом на лествици, постаје ближи Господу (Лествичник, 2008).

Овакав образац за двојаку борбу — борбу тела и борбу душе, Теодосије је свакако могао наћи у Атанасијевом житију. Ова борба, као и ране задобијене приликом сукоба са бесовима, говоре о умртвљивању тела како би подвижник досегао *angelikos bios* и постао анђеолова душа на земљи.

Иако су у више наврата врло вешто приказани моменти насиља, пребивања и физичког мучења искушеника од стране бесова, у овим житијима нећемо уочити описе боловања нити икакво поимање повреда монаха, напротив, само је још више наглашена њихова посвећеност молитви: „Због удараца није могао стајати, већ се молио лежећи. И након што се помолио, узвикнуо је: 'Ево ме, овдје сам, ја, Антоније! Не дјежим од твојих удараца и ништа ме неће одвојити од љубави према Христу, чак и ако ми задаш још удараца.' И онда је појао: 'Ако против мене војска у око стане, неће се уплашити срце моје.'” (Атанасије, 2014, стр. 91)

Док Атанасије Александријски не изопштава змију и не даје јој превласт у односу на друге аспиде, шкорпије, лавове и звери које прогањају Антонија, стиче се утисак да је највећи подвижнички напор за Петра била управо змија коју није могао сам савладати, већ ју је прогнао архистратиг Михаил (Теодосије, 1988, стр. 275). Змија је својим јаросним шиштањем ометала преподобног у молитви, те је њено поимање у Теодосијевом житију директна алузија на стално присуство нечастивог, она је и символ изгубљеног раја, будући да је уз њену помоћ, преузевши њено обличје, ђаво доспео до Адама и Еве и нагнао их на сагрешење (Јовановић, 2012, стр. 246). Поимање овог првобитног лукавства нечастивог и присуства змије у рају уочљиво је и у самом *Житију Свѣтої Пейтра Коришкої*: „Па и Бог је још испрва непријатељство између тебе и нас положио.” (Теодосије, 1988, стр. 274)

Потом, змија је и символ смрти, те победа архистратига Михаила над змијом симболизује и победу вечног живота над смрћу. Теодосије не описује ову борбу, победа је приказана повлачењем змије и њеним уступањем пештере победницима (Павловић, 1988, стр. 93). Такође, истакнуто је да

змија није могла поднети двоструки напад — анђела с мачем и старца с мочугом, чиме се светло баца на сву Петрову голорукост и препуштеност чистој вери и оданости Господу (Теодосије, 1988, стр. 275). Петар нема оружје, његов мач је вера.

Иако испрва жели да са змијом живи у миру и да је прихвати као суседа у пештери, Петар убрзо схвата да суживот са њом није могућ: „И мада сам те хтео за суседа и ближњег имати, зато што на ме сикћеш и твојим многим шиштањем пакост ми правиш, није ми могућно да те као блиску имам.” (Теодосије, 1988, стр. 274) Овакав однос са змијом који Теодосије у свом житију наглашава више пута као изузетно напоран и ометајућ за одвијање свакодневне молитве, можемо посматрати и као Теодосијеву критику гностицизма, а уједно и као његову неизвесну судбину, с обзиром на то да змија јесте побеђена, тј. протерана, али није убијена. Оваква хипотеза свакако захтева даља и подробнија истраживања.

Ваља нагласити и зашто Петар није сам могао савладати змију, већ му је била потребна помоћ са небеса — човек није створио змију, стога јој и не може ускратити постојање, већ то може учинити само њен Творац: „Познати некога на основу своје воље, слободно, зато што желите да га познате, подразумева да га идентификујете као постојећег упркос његовој природи, чак и мимо његовог физичког присуства. А то значи да му дајете идентитет и постојање истовремено. Јер идентитет и постојање некога, тј. да га познајете и да као такав постоји за вас, могуће је само ако га ви слободно, својом вољом признате. Иначе, ако га не желите, ви га и не познајете, и он може постојати, али не постоји за вас. Ово друго се нама догађа зато што ми не можемо другоме, кога не желимо, да ускратимо постојање јер ми нисмо Бог, нити смо га ми створили. Створио га је неко други мимо наше воље и зато он може постојати и мимо наше воље.” (Мидић, 2018, стр. 8)

Дакле, Петар је био препуштен само вољи Господа и само је уз његову помоћ и милост могао савладати све подвижничке напоре којима је био изложен. Такође, занимљиво је уочити и да Петру долази у помоћ баш архистратиг Михаило, онај који је близак Господу, део је његове божанске гарде, водич душа у рај и истовремено главни заповедник Божје војске која ће коначно, током Парусије, поразити Сатану и успоставити Небески Јерусалим на земљи. Истовремено, појављивање архистратига Михаила може се интерпретирати и као потврда да ће Петар, баш због своје велике љубави према Господу, добити место у небеским становима праведника одмах након смрти и пре Страшног суда.

5. Петар Коришки — Средњовековни Јов

У тренуцима највећих искушења, преподобнима се усред пештере указује известан знак од Господа — Петру се указује архистратиг Михаило, док се Антонију у тренуцима највеће слабости и налета звери, кроз отворени

кров указује зрак светлости који ће одагнати све бесове и телесне напоре које је осећао. Оно што је важно напоменути јесте питање које Антоније након овог издјављења поставља Господу: „Гдје си био? Зашто се ниси појавио на почетку и учинио да ми бол ишчезне?” (Атанасије, 2014, стр. 95) Оно може алудирати на истоветна испитивања Праведног Јова: „Рећи ћу Богу: немој ме осудити; кажи ми зашто се преш са мном.” (Јов 10, 2) Међутим, Антонија је овакво преиспитивање и дијалог са Господом још више оснажило, угушило све пређашње сумње у њему, и дало му духовну и физичку снагу да истраје у подвижништву.

Овакво директно обраћање Господу у виду својеврсног преиспитивања и психолошке борбе — борбе разума, вере и сумње, не проналазимо код Теодосија. Петар Коришки не поставља Господу питања, само му, у више наврата, предочава своју невољу у тренуцима када му борба са бесовима постане несносна, молећи га за помоћ (Теодосије, 1988, стр. 274). Ипак, и он се може поредити са Праведним Јовом јер су присутне извесне сличности у психолошким колебањима, те Владета Јеротић истиче да је Петар Коришки на почетку XIII века поновио победу старозаветног Јова: „Њихова сличност није толико изражена у спољашњем току догађања, колико у унутрашњем збивању, при чему су у оба случаја стављени у покрет неки прастари механизми психичког дешавања који су покренули и тако суштинска и практично нерешива питања. Божјег дијалога са ђаволом, коришћења услуга овога да би се искушао и на крају прославио још један Божји миљеник и угодник.” (Јеротић, 1984, стр. 45)

Посматрајући Петра Коришког кроз овакву призму тумачења, јасно нам је да нас је Теодосије својим маестрално написаним житијем увео у још једно размишљање које се тиче тајни између оностраног и оностраног, између религије и психологије. Стога ћемо се подробније осврнути на Карла Густава Јунга и његов *Огјовор Јову*.

Јунг је *Књију о Јову* искористио као плодно тле за анализу круцијалне промене у Божјем имагу, приступајући психолошким проблемима са религиозном позадином на потпуно нов и модеран начин. Ипак, теолози се, сасвим оправдано, ограђују од Јунговог тумачења, будући да оно као одговор Бога на Јовово питање, не прелази границе психолошке области (Јеротић, 1998, стр. 49). Такође, Јунгов оживљени *Imago Dei* супротстављен је православној реалности Бога и његовом обожењу, док је његово сагледавање зла, карактеристично за гностичке идеје, схваћено као нужан принцип развоја: „Вероватно је највећа несагласност између званичне хришћанске теологије све три вероисповести и учења Карла Густава Јунга постоји у погледу односа хришћанског Тројства и Јунгове идеје о кватернитету као идеалном облику целине људског бића, али и постојања уопште. До симбола кватернитета Јунг је дошао, као и до већине других открића у области психологије, на основу конкретне психичке стварности

човекове, који осим принципа добра садржи још и принцип зла.” (Јеротић, 1988, стр. 52) За Јунга Сатана није зао, већ је непоштујући провокатор који служи да Господа пробуди из смирене неопрезности (Jung, 1958, стр. 21).

Јунгов став је у извесној мери близак православној вери, коју он види као Божју милост дату по рођењу, али се у бројним тумачењима са њом и разилази. Међутим, његова виђења религијских суочавања са психологијом изузетно су значајна за даља тумачења — Јунг види опасност од умањивања зла, од саме негације зла и његовог свођења на чисто недиће. Читање Јунга управо нам је помогло да боље сагледамо халуцинације и привиђења у Теодосијевом житију.

6. Страдање и смрт подвижника

Када је реч о страдању подвижника, оно је у *Житију Свјетіої Пейтра Коришкої* и *Житију Свјетіої Антонија* приказано на сличан начин: уочавамо страдање душе услед акустичних и визуелних халуцинација и сталних психолошких притисака бесова, као и страдање тела због бројних физичких насртаја, предијања, глади и тешких пустињских услова у којима се одвија тиховање. Као што смо и раније напоменули, не описују се физичке повреде, иако је из описа предијања подвижника од стране бесова, сасвим јасно да их има: „Ушао је у једну од гробница и, пошто су затворили улаз, остао је сам. И када непријатељ то више није могао поднијети, већ се бојао да ће у кратком времену Антоније подвижништвом пустињу начинити градом, дошао је једне ноћи са мноштвом демона и тако га је пребио да је овај лежао на поду нијем од силног бола.” (Атанасије, 2014, стр. 89)

Занимљиво је уочити да Теодосије у *Житију Свјетіої Пейтра Коришкої* не даје описе његовог подвижништвом ослабљеног тела, будући да то чини у *Житију Свјетіої Саве* када описује Савину слабост и болест након смрти оца: „Јер са таквом ватреношћу после смрти преподобнога свога оца у месту томе поживе, сав помишљу ка Христу плећен, да сваки дан сећањем на смрт умираще, а од многог и непрестаног поста усахну му утроба, и оболи му са изнутрицом слезина његова, и изгуби сву маст, и тако неисцељиво оболи.” (Теодосије, 1988, стр. 146)

Имајући у виду да је страдање пут ка обожењу, оно свакако мора бити присутно у подвижничком животу монаха. Страдање као такво представља одступање од удоваљавања сопственом телу, оно је негација како телесних, тако и духовних страсти: „Значи, подвижничка борба почиње, пре свега, против телесних, грудљих, најспољашњијих страсти; она се затим мало по мало продубљује и прераста у борбу против дубљих и мање видљивих али зато опакијих страсти у дубинама душе. То наравно не значи да се може борити само против телесних страсти, занемарујући духовне (нпр. сузбијати дух разврата, занемарујући дух гордости), али то пре свега

значи да је немогуће искоренити духовне, најтананије страсти, ако најгрубље телесне страсти још увек нису искорењене.” (Јевтић, 2002, стр. 103)

О нераскидивој вези душе и тела говори и Христово исцељивање болесних у *Јеванђељу ѿо Маїїеју*, када он пре свега исцељује грех душе који је узрокован телесним обољењем, јер су они које је исцелио управо они који су веровали у њега као Спаситеља (Мт 9, 18–22). Дакле, страдање је, као и спасење, воља Божја. Монаси не умиру услед глади, пређијања и тешких борби са бесовима, напротив — они умиру *ѿо ѿприроди људској ѿболевши*, у дубокој старости.

У оба житија присутно је предосећање смрти, спремност на потпуно сједињење са Господом и извесни савети иноцима о сахрани и погребу. Сам тренутак смрти подвижника описан је готово једном реченицом. Преподобни умиру у молитви и тишини, без боловања, са потпуним духовним миром, а њихова светост испољена је *блаїоуханим мирисима и лицем свейло сјајећим* (Теодосије, 1988, стр. 286).

Свесни и сигурни у то да је смрт коначни пут ка Господу, монаси се тренутку упокојења прећутно радују: „Умирући се не радује томе што више неће бити на овоме свету, већ зато што његово обожено биће иде путем апсолутног здравља — не тек физичког излечења, већ целовитог исцељења духа, душе и тела — приближавања савршеној природи Исуса Христа.” (Милојевић, 2019, стр. 51)

Смрт монаха дочекује се као благослов и коначни сусрет са Христом, она је праћена бестелесношћу, нетрулежношћу, превазилажењем и физичке и духовне снаге, а то је и био преваходни циљ анахорета. Овде пре свега говоримо о онтолошком виђењу смрти, каквим га види и Црква: „Онтологија види истину човека као конкретне личности у његовом вечном постојању. То постојање се може остварити, по учењу Цркве, једино у заједници с Христом, тј. у литургијској заједници. На основу учења Светих отаца о Богу, личност је биће заједнице у љубави и слободи с другом личношћу. Заједница, као литургијски догађај, чини биће апсолутним и непоновљивим. Уколико се створена бића поистовете са личношћу Сина Божјег, постају Тело Христово, јер постоје онако како постоји Син Божји, мада су по себи смртна. Створена бића се тако обожују, не престајући да буду створена.” (Мидић, 2010, стр. 60)

Дакле, свако страдање подвижника било је по вољи Божјој, али је исто тако и спасење и коначна победа над бесовима била дело Божје. Монаси су те милости били удостојени јер се ни у тренуцима највеће слабости и клонућа нису предали нечастивом, већ су се својом последњом снагом и прибраношћу молили Господу за спасење.

Закључак

Поимање најстаријих и најзначајнијих српских хагиографских текстова незамисливо је без узимања у обзир дела ученог калуђера Теодосија Хиландарца. Иако је написао само два житија, њихова структура и сложеност далеко превазилази поетику жанра. С обзиром на његово одлично познавање грчког језика и византијске књижевности, уочљив је карактеристичан принцип грађења анахоретских житија, стога је у овом раду указивано на извесне сличности са делом Атанасија Александријског. Овакав утицај пре свега налазимо у композицији житија, психолошком грађењу главних јунака, односу према породици и сестри и борби са бесовима.

Међутим, Теодосије је само донекле следио устаљен образац византијске књижевности и у биографију најзнаменитијег пустиножитеља средњег века уткао је јединствене описе који су изван стереотипних форми. Овакву тврдњу можемо поткрепити изузетном психологизацијом подвижника, његовом непрестаном унутрашњом борбом и непоколебивом истрајношћу. Петар не преиспитује вољу Божју, не пита се зашто се њему праведнику догађају таква силна искушења, он верује и доследан је у својој молитви.

Теодосијеве реченице такође нису у складу са стваралаштвом XIII века, оне постају експресивније и пуне мотива, осликавајући притом бесовима морен ток мисли главног јунака.

Само наизглед једноставан композициони след не сме нас заварати. *Житије Свјетлој Петру Коришкој* изузетно је комплексно поентилистичко хагиографско дело, нуди бројна тумачења, библијске поуке и истанчане алузије које се ненамерно могу изоставити у тумачењу.

Теодосије је веома вешто умео описати самовање и анахоретски живот, али је поред тога, можда боље од било ког средњовековног хагиографа, умео описати праведну душу искушеника, његову чисту и непоколебиву љубав према Господу и његово стално враћање молитви као једином путу ка спасењу.

Петар Коришки пре свега је описан као богољубив човек. Он је и светитељ, али је и даље човек. Његова светост није га одвојила и дехуманизовала, а управо је у томе све богатство Теодосијевог стваралаштва које је у складу са православним учењем. Светом човеку, баш као и Христу, својствено је све што је људско, и патња и вечни живот.

Извори

Атанасије Александријски (2014). *Житије Свјетлој Антонија*. Бања Лука: Арт принт.

- Теодосије (1988). *Жиџије Свѣтої Пѣтра Коришкої. Жиџија*. Прир. Димитрије.
- Богдановић. Данашња језичка верзија Лазар Мирковић, Димитрије Богдановић. Књ. 5, св. 1. Београд: Просвета: Српска књижевна задруга, 263–288.

Литература

- Бојовић, Д. (2004). *Пројекција митларстава у Жиџију Свѣтоїа Пѣтра Коришкої*. Црквене студије, год. I, бр. 1, 121–129.
- Јевтић, А. (2002). *Аскетика*. Београд–Србиње–Ваљево: Хришћанска мисао.
- Јеротић, В. (1984). *Дарови наших рођака: Психолошки ољеди из домаће књижевности*. Књ. 1. Београд: Просвета, 11–57.
- Јеротић, В. (1998). *Индивидуализација и(или) обожење*. Београд: Арс Либри.
- Јовановић, Т. (2012). *Моџив змије у аѣокрифима*. У М. Детелић и Л. Делић (ур.), *Гује и јакреји: књижевност, култура* (стр. 245–255). Београд: Балканолошки институт САНУ.
- Jung, C.G. (1958). *Answer to Job: Fiftieth Anniversary Edition* (Trans. R.F.C. Hull). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Лествичник, Ј. (2008). *Лествица*. Београд: Света српска Царска Лавра манастир Хиландар.
- Мидић, И. (2010). Проблем смрти у хришћанској теологији. *Саборност*, 4, 51–65.
- Мидић, И. (2018). Основни елементи православне гносеологије. *Саборност*, 12, 1–16.
- Милојевић, С. (2019). *Тѣолоѣија сѣрадања и смрти у сѣарој срѣској књижевности*. Докторска дисертација. Универзитет у Нишу.
- Павловић, М. (1988). Теодосијево житије Петра Коришког. У Теодосије, *Жиџија*, књ. 5, св. 1 (стр. 92–96). Београд: Просвета: Српска књижевна задруга.
- Станковић, В. (2022). *Милуѣин, свѣи краљ*. Београд: Вукотић Медиа.
- Стојановић-Ђорђевић, Ј. (1986). Предговор. У *Сѣара срѣска књижевност* (стр. 5–22). Београд: Рад.
- Трифунѣвић, Ђ. (2009). *Сѣара срѣска књижевност*. Београд: Чѣгоја штампа.
- Ђупић, З. (2020). Бесѣви у њѣму и бесѣви ван њѣга — коначна победа. *Башѣина*, 52, 67–81.
- Цамблѣк, Г. (1936). *Жѣвоѣ краља Сѣѣфана Дѣчанскої. Сѣаре срѣске биографије XV и XVII века*. Књ. 2, св. 3. Београд: Српска књижевна задруга, 1–40.

Jovana Savić

Christian Cultural Centre dr Radovan Bigović, Belgrade

The Life of Saint Peter of Korisha — The History of the Soul Questioning

This paper presents *The Life of Saint Peter of Korisha*, written by Teodosije the Hilandarian and indicates the influence of the Byzantine hagiographic literature through the comparison with *The Life of Saint Anthony*, written by Athanasius of Alexandria. It also shows certain similarities as well as differences and aberrations from the Byzantine way of writing a biography. The paper describes the historical circumstances in which this biography was created, the influence of the family on the withdrawal and the solitude in the desert and it especially emphasizes the psychological conflicts within the main character as well as the temptation of the demons. This research also connects Peter of Korisha with Job from the Old Testament due to the similar psychological characterizing. Finally, it studies how suffering of a monk is presented as the major factor on the path to deification.

Key words: biography, Teodosije, Saint Peter of Korisha, Athanasius of Alexandria, Saint Anthony, desert, ascetic monk.

Датум пријема чланка: 29. 05. 2023.

Датум прихватања чланка за објављивање: 19. 06. 2023.